

Regina Urbonienė
Lietuvos dailės muziejus
Bokšto g. 5, Vilnius
Tel. (8 5) 262 8030
El. p. muziejus@ldm.lt

Regina Urbonienė

LDM Vilniaus paveikslų galerijoje – Jono Kazimiero Vilčinskio leidinių paroda

Vieno iškiliausių XIX a. šviesuolių – gydytojo, kolekcininko, meno mecenato ir leidėjo – Jono Kazimiero Vilčinskio (1806–1885) veikla įvairiapusiškai atspindėta 2009 m. atnaujintoje Lietuvos dailės muziejaus (toliau – LDM) Vilniaus paveikslų galerijos (Didžioji g. 4) ekspozicijoje. Parodoje „Vilniaus tema J. K. Vilčinskio kūryboje“, veikusioje 2009 m. birželio 16 d. – gruodžio 31 d., buvo eksponuotos litografijos ir plieno raižiniai iš įvairių autoriaus leidinių.

J. K. Vilčinskis, augęs išsilavinusioje, menu besidominčioje šeimoje, mokėsi Troškūnų gimnazijoje. Po fizikos-matematikos bei medicinos studijų Vilniaus universitete, 1829 m. dar gilino žinias Paryžiuje, o nuo 1831 m. dirbo gydytoju Varšuvoje. 1835 m. jis sugrįžo į Vilnių ir čia gyveno iki mirties – 1885 metų. J. K. Vilčinskis buvo tikras savo krašto patriotas, lietuviškai kalbėjo ne tik namuose. Jis domėjosi savo krašto istorija, kultūros vertybių likimu. Dar studijų metais pradėjo kolekcionuoti meno kūrinius, susijusius su Lietuvos praeitimi (turėjo Pranciškaus Smuglevičiaus, Valentino Vankavičiaus, Jano Rustemo ir kai kurių kitų iškilių dailininkų kūrinių).

XIX a. I p. Europos šalių dailė buvo persmelkta gyvo domėjimosi senove bei savo krašto praeitimi. Plito peizažai, kuriuose menininkai pakiliai vaizdavo žymiausius arba užmirštus savo šalies senovės statinius. Išpopuliarėjo iš Italijos kilusios „vedutos“ (taip vadinamas miestų vaizdų žanras). Gyven-

damas tuometiniuose didmiesčiuose, J. K. Vilčinskis galėjo matyti tokio pobūdžio leidinius ir subrandinti savąją „Vilniaus albumo“ viziją. Apie 1844 m. jis nutarė leisti žymiausių meno paminklų, statytų ar sukurtų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikais, vaizdų rinkinį. Pavadino jį „Album de Wilna“ („Vilniaus albumas“). Pratarėje prenumeratoriams taip apibūdino savo siekius: „Krašte yra daug architektūros, skulptūros paminklų, meno kūrinių, kurie, pasitelkus grafiką, taptų plačiai žinomi amžininkams ir jų ainiams.“

Būdamas maksimalistas, J. K. Vilčinskis negalvojo apie gamybos išlaidas, svarbiausia jam buvo meninė kokybė. Minties spausdinti kūrinius Vilniuje jis greitai atsisakė – netenkino vietinių litografijos dirbtuvių galimybes. Albumo lakštus J. K. Vilčinskis vežė spausdinti į didelę leidybos patirtimi pasižymėjusią Lemersjė (Lemercier) litografinę spaustuvę Paryžiuje. Albumas buvo leidžiamas serijomis, kurias sudarė atskiri sąsiuviniai, į kuriuos per 40 nenutrūkstančio darbo metų leidėjas sudėjo 353 grafikos lakštus.

Pirmasis J. K. Vilčinskio leisto albumo sąsiuvinis labiausiai susijęs su Vilniumi. Jis skirtas Vilniaus vaizdams, architektūrai ir jo apylinkėms. Planuodamas antrąjį ir kitus sąsiuvinis, J. K. Vilčinskis plėtė leidinio tematiką. Albume atsirado Lietuvos ir Lenkijos senovės istorijos įvykių atgarsių, žymių istorinių asmenybių, leidėjo amžininkų – menininkų, rėmėjų, prenumeratorių – portretų. Be to, po sukilimų caro valdžiai ėmus visoje imperijoje uždaryti katalikų bažnyčias ir vienuolynus, J. K. Vilčinskis siekė, kad bent albume jų grožis išliktų įamžintas. Šiandien tai liudija architektūros statinių, tapytų paveikslų ir skulptūrų grafinės reprodukcijos. Taigi „Vilniaus albumo“ grafika turi ne tik išliekamąją meninę, bet ir neįkainojamą istorinę vertę.

„Vilniaus albumas“ – ryškiausias XIX a. lietuvių grafikos ir viso J. K. Vilčinskio gyvenimo paminklas. Tai didelės apimties išplėtotas darbas, leistas dalimis, spausdintas Prancūzijoje, nepralenkta nei užmoju nei menine kokybe. Sumanymo autorių, XIX a. viduryje užsimojusį įamžinti gražiausius Lietuvos vaizdus ir kultūros bei meno paminklus, įkvėpė ne vien kraštovaizdžio grožis. Jį skatino nacionalinio pakilimo judėjimo pabudinti patriotiniai jausmai, domėjimasis istorija, troškimas populiarinti Lietuvos menines ir istorines vertybes, įtvirtinti Vilniaus kaip pavergtos, bet nenugalėtos valstybės sostinės idėją.

LDM ekspozicijoje buvo pristatyti gražiausi J. K. Vilčinskio „Vilniaus albume“ publikuoti Vilniaus bei jo apylinkių vaizdai. Juose perteiktas lais-

vės vilties įkvėptas romantiškas žmogaus nusiteikimas, atsispindėjęs kiek idealizuotoje, virš kasdienybės pakylėtoje aplinkoje. Čia įamžintos puošnios bažnyčios, miestas, tylus ir nutviekstas saulės, romantiškomis kalvelėmis prašuoliuojantys grakštūs raiteliai, senamiesčio gatvėmis riedančios elegantiškos karios, portetuoti asmenys, spinduliuojantys santūrumą ir intelektą. Greta meistriškų peizažų parodoje eksponuoti ir istorinės tematikos lakštai.

1855 m. balandžio 11 d. įsteigta Vilniaus archeologinė komisija subūrė daugiau nei kelis šimtus krašto istorija besidominčių žmonių. Eustachijaus ir Konstantino Tiškevičių, Adomo Honorio Kirkoro, Adomo Pliaterio, Vladislavo Sirokomlės, J. K. Vilčinskio ir kt. dėka caro valdžios uždaryto Vilniaus universiteto patalpose 1856 m. pradėjo veikti Senienų muziejus – pirmoji tokio tipo įstaiga Lietuvoje. Jos paskirtis buvo kaupti, saugoti, eksponuoti ir populiarinti jau nebeegzistuojančios Lietuvos valstybės praeities paminklus. Lietuvos patriotai muziejui dovanojo asmenines praeitį menančias įvairaus profilio kolekcijas, savo lėšomis rengė archeologines ekspedicijas įvairiose LDK vietovėse. Žavėdamasis švietėjiška amžininkų ir kolegų veikla, J. K. Vilčinskis tam paskyrė keletą „Vilniaus albumo“ lakštų: Eustachijaus Tiškevičiaus portretas bei Vilniaus Senienų muziejaus archeologijos salės vaizdas buvo išleisti šio muziejaus atidarymo proga. Populiarindamas šią mokslo įstaigą, J. K. Vilčinskis išleido Senienų muziejui skirtą albumą „Musée Archéologique a Wilno“ („Vilniaus archeologijos muziejus“, 1858–1859) su grafinėmis archeologijos ir istorijos eksponatų bei dailės kūrinių reprodukcijomis (dalis šio aplanko estampų taip pat buvo eksponuota parodoje). Kartu J. K. Vilčinskis dirbo ir prie Paryžiuje leidžiamo reprezentacinio „Senovės bajorų herbyno“. Jį sudarė 18 chromolitografijų su garsių Lietuvos didikų giminių – Oginskių, Pliaterių, Tiškevičių, Čapskių, Sapiegų, Kosakovskių, Gurskių – herbais. Puošniame tituliname šio leidinio lape – įspūdingas Vytis. Parodoje buvo eksponuoti keturi šio leidinio lakštai.

Ekspoziciją vilnietiška tema papildė mažai kam žinomos J. K. Vilčinskio leistos miniatiūros iš penktosios „Vilniaus albumo“ serijos. Pastarąsias J. K. Vilčinskis spausdino F. Šardono (F. Chardon), P. Druaro (P. Drouart) ir Ž. Lemersje (J. Lemercier) spaustuovėse Paryžiuje. Tai ypač mažo formato plieno raižiniai ir chromolitografijos, papuoštos įmantriu ažūriniu popieriaus apvadu. Daugiausia tai religinės paskirties paveikslėliai – žymekliai maldaknygėms. Jie sukurti pagal įvairiose Vilniaus bažnyčiose buvusius paveikslus. Greta buvo eksponuotas ir laiškų popierius su plieno raižinių vinje-

tėmis, kuriose meistriškai išraižyti miniatiūriniai Vilniaus ir jo priemiesčių vaizdai.

Leidybinė veikla pareikalavo iš J. K. Vilčinskio nepaprastai daug energijos ir lėšų. Žinant šio XIX a. šviesuolio leistų kūrinių apimtį, ilgą jų gamybos kelią, susirašinėjimą su dailininkais ir Paryžiaus spaustuviomis, nemenkas litografavimo, spausdinimo ir reklamos išlaidas, kūrinių autorių bei prenumeratorių paieškas, dažnas cenzorių priekabas ir kt., ši J. K. Vilčinskio darba galime prilyginti heroizmui.

Romantinė J. K. Vilčinskio leidinių parodos aureolė sušildė jaukų 2009 m. birželio 19 d. LDM Vilniaus paveikslų galerijoje surengtą vakarą, kurio metu pristatyta literatūrologės, Vilniaus universiteto profesorės Viktorijos Daujotytės knyga „Vieninteliui miestui. Juditos Vaičiūnaitės Vilnius“. Ši elegantišką Sigutės Chlebinskaitės apipavidalintą leidinį papuošė iliustracijos iš J. K. Vilčinskio „Vilniaus albumo“. Vakarą vedė Brigita Speičytė, Juditos Vaičiūnaitės eiles skaitė aktorė Jūratė Vilūnaitė, Frederiko Šopeno (Fryderyk Chopin) kūrinius atliko pianistė Šviesė Čepliauskaitė, J. K. Vilčinskio leidiniuose išspausdintus kūrinius komentavo dailėtyrininkė Regina Urbonienė.

Exhibition of Jonas Kazimieras Vilčinskis's Publications in LAM's Vilnius Picture Gallery

Regina Urbonienė

Life activities of the doctor, collector, art patron and publisher Jonas Kazimieras Vilčinskis (1806–1885) has been comprehensively represented in the renewed exposition of Lithuanian Art Museum's branch Vilnius Picture Gallery. In an exhibition *The Theme of Vilnius in J. K. Vilčinskis' Publications* (16th of June, 2009 – 1st of March, 2010) works of lithography and siderography from various publications of the author were exhibited.

Album of Vilnius is an outstanding monument for the 19th century Lithuanian graphics and whole life of J. K. Vilčinskis. On the exposition of Lithuanian Art Museum one was able to see the most beautiful scenes of Vilnius and its surroundings published in the *Album of Vilnius* by J. K. Vilčinskis. Romantic attitude of a man inspired by the hope of freedom is being conveyed through the idealized setting. Fancy churches, a silent townscape perused by the light of the sun, graceful knights galloping on romantic hills, elegant coaches rolling through the streets of the town,

persons portrayed with radiant faces full of reservation and intelligence are perpetuated in pictures. Along with masterly landscapes there were historical scenes exhibited too.

Exposition on the theme of Vilnius was supplemented by the little-known miniatures of J. K. Vilčinskis from the fifth series of the *Album of Vilnius*. These are very small works of siderography and chromolithography decorated by a subtle open-work paper rim. Mostly they are religious pictures, bookmarks for prayer-books. These pictures were created according various paintings hanging throughout the churches of Vilnius. Alongside there were sheets of letter paper with siderography colophons with scenes of Vilnius and its surroundings masterly engraved.